

~ МАРКЕТИНГ, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ~

УДК: 334.012.46(477)

DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-4-329-121-129>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ВАГОМИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Кічук Н. В., докторант, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: kichuknv@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3032-1238

Денгуб В. В., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: v.dengub@oneu.ukr.education
ORCID: 0009-0008-0253-9065

Анотація. У статті досліджено сучасні тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні під час військового стану. Наведені особливості функціонування соціального підприємництва в умовах високих ризиків. Метою статті є визначення основних складових та ключових факторів, що впливають на соціальний бізнес і визначення напрямів удосконалення механізмів підтримки соціальних ініціатив у кризовий період. Для дослідження використано наукові методи систематизації даних, спостереження, порівняння та узагальнення. Здійснено аналіз статистичних даних у підприємницькій діяльності, який дозволяє отримати об'єктивне уявлення про поточний стан бізнесу, малих і середніх підприємств. Досліджені перешкоди, які затримують розвиток підприємницьких ініціатив у військовий час, та запропоновані шляхи розвитку соціального підприємництва як вагомому елементу у допомозі державі.

Обґрунтовані, заходи щодо розвитку соціального підприємництва, такі як: використання онлайн-платформ, краудфандинг, автоматизація внутрішніх процесів.

Ключові слова: соціальне підприємництво, ризик, інновації, фінансова стійкість, релокація підприємств, краудфандинг.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Kichuk Nadiia, Doctoral student, Candidate of Economic Sciences, Docent, Department of Economics, Law and Business Management, Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine.
e-mail: kichuknv@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3032-1238

Dengub Valentyna, Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer, Department of Economics, Law and Business Management, Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine
e-mail: v.dengub@oneu.ukr.education
ORCID: 0009-0008-0253-9065

Abstract. The article examines current trends in the development of social entrepreneurship in Ukraine during martial law. The features of the functioning of social entrepreneurship in conditions of high risks and uncertainty are presented. The aim of the article is to identify the main components and key factors that influence social business and identify areas for improving mechanisms for supporting social initiatives during the crisis. The research used scientific methods of data systematization, observation, comparison and generalization. The trend of functioning of small and medium-sized businesses as the main forms of social entrepreneurship during the period of hostilities was analyzed. Statistical data analysis in entrepreneurial activity was carried out, which allows obtaining an objective idea of the current state of business, small and medium-sized enterprises. The ratio of changes in business development in Ukraine during the war years was analyzed. Statistical reporting on the financial stability of enterprises in recent years is presented. Factors influencing the development of entrepreneurship during the period of hostilities and prospects for recovery in the post-war period are substantiated. Obstacles that delay the development of entrepreneurial initiatives during wartime are investigated, and ways of developing social entrepreneurship as a significant element in assisting the state are proposed.

Taking into account current trends in developed countries, it was substantiated that for the development of social entrepreneurship, an important role is played by the use of online platforms for selling goods and services, crowdfunding as a tool for attracting financing, automation of internal processes, which will increase the efficiency of activities, sustainable development and partnership with business and the state. For the development of social entrepreneurship, changes in legislation, expansion of financial support and raising public awareness are also necessary. The development of educational programs for entrepreneurs aimed at developing entrepreneurial skills will also contribute to the development of social business. Only comprehensive support from the state,

business and the public will allow social entrepreneurship to become a driver of sustainable development of the Ukrainian economy in the post-war periods.

Keywords: *social entrepreneurship, risk, innovation, financial sustainability, relocation of enterprises, crowdfunding.*

JEL Classification: L260; L310

Постановка проблеми. У період воєнного стану в Україні розвиток соціального підприємництва набув динамічного зростання, відображаючи як сильні, так і слабкі сторони української економіки та суспільного життя. До переваг можна віднести результати реформ попередніх років, зокрема: несподівано стійку банківську систему та здатність уряду й Національного банку зберігати макроекономічну стабільність навіть в умовах кризи. Важливу роль також відіграла допомога та ініціативність приватного сектору. Бізнесу знадобилося лише кілька тижнів після початку повномасштабного вторгнення, аби оговтатись від шоку й відновити діяльність попри постійні обстріли. Відповідаючи на нові виклики, компанії почали трансформуватися: змінювати напрямки діяльності, релокуватися та активно підтримувати Збройні сили України. Багато підприємств інтегрували соціальну місію у свою діяльність, спрямовуючи частину ресурсів на вирішення актуальних соціальних питань — допомогу армії, підтримку переселенців, працевлаштування вразливих груп населення, захист тварин і довкілля. Саме вивченню тенденцій розвитку, труднощів і головних аспектів діяльності соціального бізнесу в Україні і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальне підприємництво в Україні має тривалу історію активного розвитку. Його теоретичними основами та практичним досвідом займаються численні науковці, громадські діячі, представники влади та бізнесу. Серед українських дослідників варто відзначити А. Свинчук [1,2], А. М. Ревко [3], І. С. Біла, О. О. Шевченко [4], О. В. Ачкасова [5], Л. Валюс [6], та інших. Серед зарубіжних авторів, що приділяли увагу питанням і викликам соціального підприємництва, слід згадати Duniam L. [7], Eldar O. [8]. Попри значний обсяг проведених досліджень як вітчизняними, так і іноземними науковцями, залишається актуальною потреба у подальшому глибокому вивченні соціального підприємництва як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Соціальні підприємства досить часто мають обмежений доступ до традиційних джерел фінансування бізнесу (банківський капітал, венчурний капітал), оскільки їхні пріоритети включають не лише фінансову прибутковість, але й соціальний вплив. Пошук грантів, соціальних інвестицій та інших форм фінансування може бути складним і ресурсомістким.

Мета дослідження - трансформації соціального підприємництва як вагомого елементу економіки України в умовах воєнного стану, аналіз чинників, що впливають на його розвиток, та визначення напрямів удосконалення механізмів підтримки соціальних ініціатив у кризовий період.

Основний матеріал. Соціальне підприємництво представляє собою бізнесову діяльність, головна мета якої полягає у вирішенні суспільних чи екологічних проблем поряд із отриманням прибутку. Цей підхід спрямований на довготривалий соціальний вплив, а не лише на економічний результат. Основні складові соціального підприємництва поєднують:

1. Соціальна ціль. Фундаментом такого бізнесу є розв'язання певної суспільної проблеми - підтримка вразливих груп населення, захист довкілля або сприяння розвитку освіти. Соціальний вплив стає головною метою, а фінансовий успіх використовується для її досягнення.

2. Формування бізнес-моделі (підприємство діє в ринкових умовах, продає товари чи послуги та отримує дохід; проте на відміну від класичного бізнесу, прибуток не є кінцевою метою, а засобом для підтримки соціальних ініціатив).

3. Розподіл та реінвестування прибутку (частина або весь отриманий дохід спрямовується на розвиток проєктів із соціальним впливом: це може бути фінансування нових ініціатив чи розширення існуючих).

4. Інноваційні рішення (соціальне підприємництво часто використовує нестандартні підходи для розв'язання проблем – це можуть бути нові моделі управління, технології або співпраця з різними секторами - громадськими організаціями, бізнесом чи державними установами).

5. Оцінка соціального впливу – успішність такого бізнесу визначається не тільки фінансовими показниками, а й тим, наскільки він покращує життя людей або зменшує негативний вплив на довкілля. Важливо відстежувати та вимірювати результати діяльності за допомогою чітких індикаторів [9].

6. Співпраця з громадою та партнерами (соціальне підприємство зазвичай діє в тісній взаємодії з громадою, залучаючи до співпраці місцевих жителів, волонтерів, бізнес-партнерів і представників держави. Це сприяє ефективнішому досягненню спільних цілей).

7. Фінансова стійкість (для того щоб підприємство було успішним у довгостроковій перспективі, воно повинне забезпечувати власну економічну стабільність і не залежати від одноразових грантів чи пожертв) [10].

Таким чином, соціальне підприємництво є прикладом того, як комерційна діяльність може одночасно сприяти позитивним змінам у суспільстві.

У 2024–2025 році соціальне підприємництво в Україні має враховувати нові виклики, що спричинені війною, економічною нестабільністю та соціальними змінами. Попри труднощі, такі підприємства відіграють важливу роль у підтримці вразливих верств населення та розв'язанні соціальних проблем. Однак, їх розвиток гальмують певні ключові фактори.

Доцільно розглянути фактор економічної нестабільності і падіння платоспроможності. Через інфляцію, високі ціни та скорочення доходів населення попит на товари та послуги, навіть соціально важливі, знижується. Це зменшує можливості для отримання сталого прибутку, що важливо для фінансової самостійності підприємств [11].

Потрібно дослідити обмеження доступу до фінансових ресурсів. Наразі існує проблема недостачі інвестицій та грантів. Переважна частина фінансової допомоги сьогодні спрямована на вирішення гуманітарних потреб та підтримку критичної інфраструктури. Наявність високих відсоткових ставок за кредитами ускладнює доступ до банківського фінансування, що важливо для розвитку та масштабування соціальних ініціатив.

Важливим фактором, що впливає на розвиток соціального підприємництва є втрата трудових ресурсів. Мобілізація та вимушена еміграція призвели до скорочення кількості кваліфікованих працівників. Складно знайти персонал для довгострокової роботи, що змушує підприємства переглядати свої бізнес-моделі та переходити на скорочений формат діяльності.

Одним із ключових факторів, що впливає на розвиток соціального підприємництва вітчизняної економіки, є наявність проблеми з логістикою та руйнуванням інфраструктури державного та приватного майна на всіх мікроекономічних рівнях. Через руйнування інфраструктури й перебої в роботі транспорту соціальні підприємства зазнають труднощів із доставкою сировини та товарів. Це впливає на їхню здатність виконувати замовлення вчасно та забезпечувати стабільну діяльність.

Недосконалість законодавства та бюрократичні бар'єри є проблемою, яка також потребує вирішення. На законодавчому рівні соціальне підприємництво в Україні не має чіткого регулювання. Це ускладнює отримання податкових пільг і офіційного визнання таких ініціатив. Підприємці також мають враховувати наявність процедур надмірної бюрократії при оформленні документів і отриманні дозволів. У 2024 році в Україні відбувається поступове формування нормативної бази для соціального підприємництва, проте ще залишаються певні прогалини. Соціальне підприємництво розглядається як важливий інструмент для вирішення соціальних проблем та економічного відновлення, особливо в умовах війни. Основні законодавчі зміни та ініціативи спрямовані на інтеграцію цього сектору в загальну політику розвитку малого та середнього бізнесу (МСП) [11].

До нормативно-правової бази, що представляє собою базу розвитку соціального підприємництва в Україні, відносять Національну стратегію розвитку МСП (2024–2027 рр.). Соціальне підприємництво включене до цієї стратегії як одна з пріоритетних сфер для підтримки. Проте, для повноцінного розвитку бракує чіткої регламентації на законодавчому рівні, що створює труднощі в отриманні податкових пільг і державної допомоги.

Інституціональним чинником проблематики розвитку соціального підприємництва в Україні виступає відсутність окремого закону. Станом на 2025 рік закон, що буде регулювати діяльність соціальних підприємств на рівні спеціалізованого нормативного акту, ще не ухвалений.

Підприємства часто керуються загальними нормами, що застосовуються до всіх бізнесів, що ускладнює їх правовий статус і взаємодію з державою.

Ініціатива державної підтримки потребує також подальшого дослідження. Кабінет Міністрів України впроваджує програми розвитку інклюзивного бізнесу та надає консультації через портали («Дія.Бізнес»). Однак, підприємства часто на практиці зіштовхуються з надмірною бюрократією та обмеженим доступом до фінансових інструментів для масштабування своєї діяльності.

Таким чином, хоча соціальне підприємництво вже визнане важливою частиною державної політики, для повноцінного розвитку сектору необхідні подальші законодавчі зміни та інституційна підтримка. Важливо, щоб була прийнята чітка нормативна база, яка сприятиме ефективнішій роботі підприємств цього типу.

Потрібно акцентувати увагу на такому чиннику, як низький рівень обізнаності населення. Багато людей не розуміють принципів соціального підприємництва та його цінності, що обмежує попит на їхні товари та послуги.

Відсутність довіри також ускладнює партнерства з бізнесом і залучення підтримки від державних установ.

Труднощі з масштабуванням і довгостроковою стійкістю також необхідно враховувати. Соціальним підприємствам складно масштабувати діяльність через обмежені фінансові та людські ресурси. Багато з них залишаються на рівні локальних ініціатив, що не дозволяє вийти на ширші ринки або забезпечити стабільний розвиток.

Соціальне підприємництво в Україні у 2025 році проходить через серйозні випробування, спричинені війною та економічними труднощами.

Проте такі ініціативи мають потенціал для розвитку завдяки партнерству із міжнародними організаціями та впровадженню нових бізнес-моделей [12; 13].

Для подальшого зростання важливо спростувати законодавчі процедури, розширювати доступ до фінансування та підвищувати обізнаність про цінність соціальних підприємств у суспільстві.

Підприємництво слід вважати вагомим сектором економіки, оскільки в цьому секторі економіки країни зайнята більшість населення. Розвиток малих і середніх компаній сприяє інноваціям і розробці нових ідей і рішень.

Загалом сектори малого та середнього підприємництва можуть забезпечити адаптацію економіки та населення до технологічних змін, особливо до підвищення продуктивності праці на великих підприємствах та у секторі домашніх господарств.

Малі компанії у високотехнологічних секторах можуть сприяти диверсифікації економіки, здійснювати посилення конкуренції та, за відповідних умов, забезпечити присутність вітчизняних компаній у країнах, що розвиваються.

Розвиток малого та середнього підприємництва є однією з основних передумов підвищення економічних показників.

Малі підприємства створюють умови для досягнення оптимальної економічної структури, розробки та реалізації гнучкої стратегії і тактики управління, прийняття якісних і швидких управлінських рішень, розвитку сильної економічної мотивації та особистої відповідальності за результати господарської діяльності.

Слід також зазначити, що розвиток підприємницької діяльності стає найважливішим фактором підвищення ефективності регіональної економіки, одним із найпотужніших ресурсів соціально-економічних перетворень в країні.

Малі та середні підприємства забезпечують стабільність економічного розвитку, розкриття підприємницького потенціалу населення, збільшення внутрішнього попиту, зростання податкових надходжень і створення робочих місць.

Статистична оцінка стану підприємницької діяльності в Україні виступає важливим інструментом для розуміння підприємницької діяльності, виявлення тенденцій і проблем, розробки ефективних стратегій управління щодо зайнятості населення та розвитку кадрів.

Здійснення аналізу статистичних даних у підприємницькій діяльності дозволяє отримати об'єктивне уявлення про поточний стан підприємницької діяльності та визначити напрямки наших подальших досліджень. До початку повномасштабних військових дій на території нашої держави найактивнішим та найбільшим роботодавцями в Україні були представники середнього та малого бізнесу.

На їх частку припадало 75% від усіх зайнятих в Україні робітників, або ж 4,8 млн працівників-українців. Близько 25% (або 1,6 млн осіб) працювали у великих підприємницьких структурах. Однією із найпопулярніших сфер діяльності малого та середнього бізнесу в Україні є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту [14].

Далі в різних пропорціях для середнього і малого бізнесу йдуть промисловість, логістика, сільське господарство та будівництво.

Важливою рисою для більшості підприємницьких структур є географічна прив'язка саме до свого споживача.

Саме цей фактор став вирішальним із початком воєнних дій. Згідно даних статистичних спостережень, понад 60% українських підприємців продовжують свою діяльність,

незважаючи на важкі часи.

Понад 90% тих, хто був змушений припинити роботу через військові дії в країні, готові повернутися на роботу.

У той час близько половини опитуваних респондентів впевнені, що відновлення бізнесу займе від одного до трьох років. 80% респондентів були змушені значно скоротити обсяги бізнесу; 18% працюють так, як у довоєнні часи і мають стабільний обсяг продажу товарів та послуг; лише 2% суб'єктів підприємницької діяльності змогли збільшити продажі на отримати ще вищі показники рентабельності.

Доцільно зазначити, що близько 50% компанії відчули суттєві зміни з початку повномасштабного вторгнення (рис. 1).

Рис. 1. Відсоткове співвідношення змін, що зазнали підприємства в Україні у 2022–2023 роках

Джерело: сформовано за матеріалами [10,11]

У залежності від сфери діяльності втрати від війни дуже різні, а можливість переїзду компанії чи окремого підрозділу бізнесу коливається від переїзду за два дні (наприклад, офіс ІТ-компанії) до повної неможливості переїзду та, як наслідок, втрата основних фондів (металургійні заводи).

Держава визначила підприємства (та їх окремі підрозділи), підтримка переміщення яких є пріоритетною – це стратегічно важливі підприємства та підприємства, що виробляють продукти першої необхідності (хліб та інші продукти харчування, напої вода), одяг та інше) для забезпечення потреб цивільного населення, військової та територіальної оборони. Проте на практиці будь-яка компанія може подати та прийняти заявку на фінансування, оскільки кожна компанія робить свій внесок у підтримку економіки, а тому є важливою для держави.

З початку воєнних дій економіка перебувала в стані перманентної нестабільності, суб'єкти господарювання виявилися неготовими до воєнних подій, про що свідчить фактична відсутність достатніх резервів (рис. 2).

Тільки 5% підприємців володіли сумою, достатньою для забезпечення діяльності більше одного року; значна частина підприємців (29%) взагалі не мала резервного капіталу, що компенсувалося скороченнями та зниженням заробітної плати.

Фінансові резерви не можуть гарантувати виживання компанії, оскільки існують великі ризики знищення або шкоди суб'єктам господарювання.

Щонайменше 109 великих та середніх компаній зазнали прямих збитків у результаті повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Більшість цих компаній зосереджено в шести областях:

- Київській та Донецькій (16% від загальної кількості),
- Запорізькій (14%),

- Харківський (12%),
- Луганський (11%),
- Миколаївський (9%).

Проте великі компанії показали більшу стійкість до шоків і близько 90% компаній продовжували працювати на повну або зменшену потужність, що нетипово для малих компаній та середніх підприємств [12].

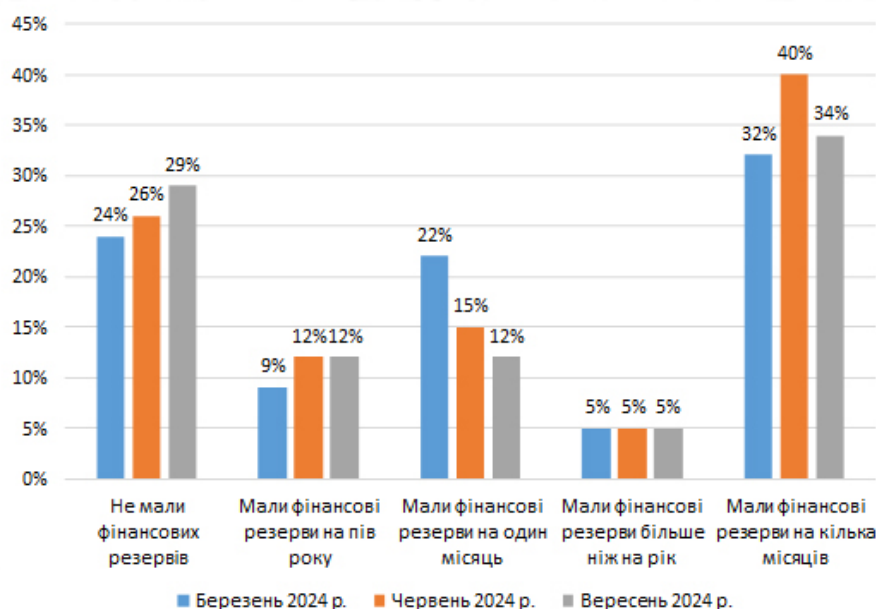

Рис. 2. Фінансова стійкість підприємництва в умовах війни

Джерело: сформовано за матеріалами [12]

Лише 14% суб'єктів підприємницької діяльності зберегли повноцінну роботу після початку повномасштабного вторгнення.

У 2023 році для великих компаній цей показник становив 41%.

Лише 2% великих компаній припинили діяльність у порівнянні з 22% серед малих і середніх компаній або мікропідприємств [13].

Бізнес України пройшов кілька етапів розвитку адаптації до умов воєнного стану. Першочерговим завданням було збереження суб'єкта господарювання, виведення його із стану шоку та пошук методів і способів відновлення діяльності.

Одним із варіантів, наданих державою, була пропозиція механізму релокації бізнесу, який дав змогу зберегти певний відсоток суб'єктів господарювання.

Станом на червень 2024 року лише 61% компаній не мали потреби змінювати юридичне або фактичне місцезнаходження. Решта учасників на ринку усвідомлювали необхідність такого кроку, оскільки значна частина компаній була розташована в районах, де на початку війни велися активні бойові дії.

Результати статистичних опитувань у травні 2024 року показують, що сектор малого та середнього підприємництва, на який припадає більша частка економічних донорів, був вже готовий до змін. Так, 21% малих і середніх підприємств та мікропідприємств хотіли перемістити свій бізнес, уже зробили це на момент опитування або були в процесі переїзду. 10% опитаних бачили необхідність переїзду на момент опитування та мали ще не реалізовані такі заходи [14].

Незважаючи на те, що заходи про переїзд виступають методом збереження суб'єкта господарювання, його ухвалення складне, оскільки передбачає фактичний перезапуск бізнес-процесів. Однак існуючі умови не залишали іншим виходам для компаній: по-перше, виникла нагальна потреба вирішити логістичні проблеми; по-друге, ефективність діяльності підприємств неможлива без належних умов ведення бізнесу; по-третє, необхідно було зберегти рівень зайнятості та зберегти робочі місця.

Детальні перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах післявоєнного відновлення України мають унікальні можливості для розвитку соціального

підприємництва.

Цей сектор може стати важливим драйвером соціальних змін, розв'язання економічних проблем і посилення громадської згуртованості.

Розглянемо детальні напрями та передумови його зростання: Для подальшого розвитку необхідне ухвалення спеціального закону, який визначатиме правовий статус соціальних підприємств. На сьогодні вони регулюються загальними нормами господарського права, що ускладнює отримання податкових пільг та грантів.

Прийняття нових поправок до діючого законодавства дозволить спростити реєстрацію соціальних підприємств, передбачити податкові стимули та можливості державного співфінансування, сприяти участі таких підприємств у державних та муніципальних програмах відновлення економіки.

Соціальні підприємства відіграють ключову роль у відновленні громад, що постраждали від війни. Вони створюють робочі місця для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та людей з інвалідністю, сприяючи їх інтеграції в суспільство. Підтримка підприємницької діяльності в регіонах може прискорити відновлення локальної інфраструктури та економічної активності.

Післявоєнна відбудова привертає увагу міжнародних донорів і фондів, зацікавлених у розвитку соціально орієнтованих проєктів. Підприємства можуть розраховувати на гранти та кредити від таких організацій, як:

- Європейський Союз;
- ООН;

- Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Для цього важливо впроваджувати прозорі механізми управління та моніторинг соціального впливу діяльності [15].

Інформування населення про переваги та можливості соціального підприємництва сприятиме його популяризації.

На базі платформ, таких як «Дія.Бізнес», вже проводяться освітні курси та консультації для підприємців. Участь у цих програмах може допомогти соціальним підприємствам ефективніше організовувати свою діяльність і знаходити нових партнерів та клієнтів [16].

Цифрові технології допоможуть підприємствам залишатися конкурентоспроможними та розширювати аудиторію. Важливими напрямками є: використання онлайн-платформ для продажу товарів і послуг, краудфандинг як інструмент залучення фінансування, автоматизація внутрішніх процесів, що підвищить ефективність діяльності, сталий розвиток та партнерство з бізнесом і державою.

Розширення співпраці між соціальними підприємствами, державними установами та приватним бізнесом може прискорити відновлення економіки.

Спільні проєкти та інвестиції у сталий розвиток, зокрема в енергозберігаючі технології та інклюзивні проєкти, дадуть змогу підприємствам масштабувати свою діяльність та підвищувати соціальний вплив.

Висновки. Соціальне підприємництво в Україні стає важливим чинником підтримки населення та економічного відновлення в умовах війни. Водночас сектор стикається з викликами: економічною нестабільністю, браком фінансування, руйнуванням інфраструктури та відсутністю належного законодавчого регулювання. Малі та середні підприємства зазнали значних втрат, проте демонструють здатність до адаптації. Для розвитку соціального підприємництва необхідні зміни в законодавстві, розширення фінансової підтримки та підвищення обізнаності суспільства.

Особливої уваги потребує розвиток освітніх програм для підприємців, спрямованих на формування підприємницьких навичок, управлінської компетентності та соціальної відповідальності. Лише комплексна підтримка з боку держави, бізнесу і громадськості дозволить соціальному підприємництву стати рушієм сталого розвитку економіки України в повоєнний та післявоєнний періоди.

Список літератури

1. Свинчук А. А., Корнецький А., Гончарова М., Назарук В., Гусак Н., Туманова А. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін: посібник. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с. URL: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialnepidpryemnytstvo_pid_ruchnyk.pdf (дата звернення: 22.04.2025).

2. Свинчук А. Міжнародний досвід розвитку соціальних підприємств: уроки для України. Теорія стратегії та економічного розвитку. 2014. № 34. С. 25 - 32. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/4539/1/2014_34_%2825-32%29.pdf (дата звернення: 22.04.2025).
3. Ревко А. М. Роль соціального підприємництва у нагромадженні соціального капіталу та вирішенні проблем громади в умовах цифровізації економіки України. Економіка та суспільство. 2022, № 45, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-396>
4. Біла І. С. Шевченко О. О. Соціальне підприємництво – сучасний тренд економічного розвитку. НАУКОВІ ЗАПИСКИ НаУКМА. Економічні науки. 2021. Том 6. Випуск 1, с.28-33.
5. Ачкасова О. В. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. № 37. DOI: [10.32782/2524-0072/2022-37-40](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40)
6. Валюс Л. О. Війна в Україні як каталізатор розвитку соціального підприємництва. Трансформаційна економіка. № 2(02). 2023 р., С. 10-15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2>
7. Duniam M. Social Enterprises and Local Government: A Scoping Study / M. Duniam, R. Eversole - Sydney: Australian Centre of Excellence for Local Government, 2013. 23 p.
8. Eldar O. The Role of Social Enterprise and Hybrid Organizations/ O. Eldar // Yale Law & Economics Research Paper. 2015, No. 485, 63 p.
9. Інформація Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради URL:<https://omr.gov.ua/ua/city/departments/dpsp/> (дата звернення: 23.04.2025).
10. Довідкова інформація щодо соціального підприємництва. URL: <https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/socialbusiness.docx> (дата звернення: 23.04.2025).
11. Соціальне підприємництво. URL: <https://business.diia.gov.ua/social-entrepreneurship> (дата звернення: 24.04.2025).
12. Соціальне підприємництво: парадокс як шлях вперед. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles /2020-global-human -capital-trends-introduction.html> (дата звернення: 24.04.2025).
13. Міжнародні організації: програма розвитку ООН. URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/mir-24/2022/mizhnarodniorganizaciyi-programa-rozvitku-onn/> (дата звернення: 24.04.2025).
14. Україна – Звіт про переміщення – Звіт по базовій оцінці території 2022 р. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine> (дата звернення: 25.04.2025).
15. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. EU4YOUTH – розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та в Україні. 2020. URL:https://euneig_hbourseast.eu/uk /news /publications/ekonomiko-pravovuj-analiz-soczialnogo-pidpryyemnyctva-v-ukrayini (дата звернення: 25.04.2025).
16. Хіміч І., Тимошик Н. Соціальне підприємництво як інноваційний вид діяльності. URL:https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35268/2/NFEPSEV_2021_Khymych_I-Social_entrepreneurship_193-208.pdf (дата звернення: 23.04.2025).

References

1. Svinchuk A. A., Kornetsky A., Goncharova M., Nazaruk V., Husak N., Tumanova A. (2017). Social entrepreneurship: from idea to social change: a manual. Kyiv: LLC "Enterprise "VNA", 2017. 188 p. URL: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialnepidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf (accessed 23 April 2025). [in Ukrainian]
2. Svinchuk A. (2014). International experience in the development of social enterprises: lessons for Ukraine. Theory of strategy and economic development. 2014. No. 34. P. 25 - 32. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/4539/1/2014_34_%2825-32%29.pdf (accessed 23 April 2025). [in Ukrainian]
3. Revko A. M. (2022). The role of social entrepreneurship in the accumulation of social capital and solving community problems in the context of digitalization of the Ukrainian economy. Economy and Society. 2022, No. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-39> Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1943/1870> (accessed 23 April 2025) [in Ukrainian] On supporting social entrepreneurship in wartime. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/232505/> (accessed 22 April 2025). [in Ukrainian]
4. Bila I. S. Shevchenko O. O. (2021). Social entrepreneurship - a modern trend of economic development. SCIENTIFIC NOTES NaUKMA. Economic Sciences. 2021. Volume 6. Issue 1, p.28-33.
5. Achkasova O. V. (2022). Development of Social Entrepreneurship in Ukraine under Martial Law. Economy and Society. 2022. No. 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/1172> DOI: [10.32782/2524-0072/2022-37-40](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40) Retrieved from:

<https://economyand society .in.ua /index. php/ journal/article/view/1217/1172> (accessed 25 April 2025) [in Ukrainian]

6. Valyus L. O. (2023). War in Ukraine as a Catalyst for the Development of Social Entrepreneurship. *Transformational Economics*. No. 2(02). 2023, pp. 10-15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2> Retrieved from: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/14>(accessed 25 April 2025) [in Ukrainian]

7. Duniam M. (2013). *Social Enterprises and Local Government: A Scoping Study* / M. Duniam, R. Eversole - Sydney: Australian Centre of Excellence for Local Government, 2013. 23 p.

8. Eldar O. (2015). *The Role of Social Enterprise and Hybrid Organizations*/ O. Eldar // *Yale Law & Economics Research Paper*, 2015, No. 485.

9. Information from the Department of Labor and Social Policy of the Odessa City Council URL:<https://omr.gov.ua/ua/city/departments/dpsp/>(accessed 23 April 2025). [in Ukrainian]

10. Reference information on social entrepreneurship. URL: <https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/socialbusiness.docx> (accessed 23 April 2025). [in Ukrainian]

11. Social entrepreneurship. URL: <https://business.dia.gov.ua/social-entrepreneurship>. (accessed 24 April 2025). [in Ukrainian]

12. Social entrepreneurship: a paradox as a way forward. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/2020-global-human-capital-trends-introduction.html> (accessed 24 April 2025). [in Ukrainian]

13. International organizations: UN Development Program. URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/mir-24/2022/mizhnarodniorganizaciyi-programa-rozvitku-oon/> (accessed 25 April 2025). [in Ukrainian]

14. Ukraine – Displacement Report – Baseline Assessment Report 2022. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine>. (accessed 25 April 2025). [in Ukrainian]

15. Social Entrepreneurship in Ukraine. Economic and Legal Analysis. EU4YOUTH – Unlocking the Potential of Young Social Entrepreneurs in Moldova and Ukraine. 2020. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/publications/ekonomiko-pravovyj-analiz-soczialogo-pidpryyemnyctva-v-ukrayini> (accessed 25 April 2025). [in Ukrainian]

16. Khimich I., Tymoshyk N. (2021). Social entrepreneurship as an innovative type of activity. URL:https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35268/2/NFEPSEV_2021_Khymych_I-Social_entrepreneurship_193-208.pdf (accessed 23 April 2025). [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 12.04.2025

Прийнята до публікації 26.04.2025

Опубліковано онлайн 12.05.2025